

Kraków, 14 maja 2020 r.

dr hab. Iwona Król
Instytut Orientalistyki
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Jagielloński

Ocena
osiągnięć naukowych dr. Marcina Michalskiego
w związku z postępowaniem habilitacyjnym
w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo

1. Sylwetka habilitanta

Dr Marcin Michalski tytuł magistra filologii w zakresie etnolingwistyki uzyskał w 2004 r. na podstawie pracy *Wybrane aspekty tranzytywności i kauzatywności w klasycznym języku arabskim* napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. J. Bańczerowskiego. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa uzyskał w 2008 r. na podstawie rozprawy *A typology of biconstituent hypotactic syntagms in Modern Written Arabic* napisanej również pod kierunkiem prof. dr. hab. J. Bańczerowskiego. Od 2008 r. do dziś jest zatrudniony w Zakładzie Językoznawstwa Ogólnego i Porównawczego Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, obecnie na stanowisku adiunkta.

Na dorobek naukowy dr. Marcina Michalskiego w okresie po uzyskaniu stopnia doktora składają się następujące pozycje: jedna monografia, jeden słownik, 17 artykułów naukowych (w tym 10 w recenzowanych czasopismach naukowych), czynny udział w 16 konferencjach naukowych (7 krajowych i 9 międzynarodowych), 2 recenzje w czasopismach naukowych, 3 przekłady naukowe, 4 przekłady literackie. Jego dorobek naukowy w okresie przed uzyskaniem stopnia doktora to 4 artykuły naukowe, 2 recenzje oraz 7 wystąpień na konferencjach naukowych.

2. Rozprawa habilitacyjna

Jako osiągnięcie naukowe będące podstawą do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego dr Marcin Michalski przedstawił napisaną w języku angielskim jednotomową monografię pt. *Written Moroccan Arabic: A Study of Qualitative Variational Heterography* (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, 2019, 216 s.) [recenzja wydawnicza Ignacio Ferrando (Uniwersytet w Kadyksie)]. Praca stanowi zwieńczenie wcześniejszych badań i publikacji Habilitanta poświęconych różnym aspektom graficznej reprezentacji języka arabskiego, w tym wariantowości graficznej współczesnego literackiego języka arabskiego oraz stworzeniu metodologicznego i teoretycznego ujęcia problematyki zapisu dialektu marokańskiego. Deklarowanym celem monografii jest – w wymiarze arabistycznym – opis kształtowania się systemu graficznego marokańskiego dialektu języka arabskiego oraz – w wymiarze ogólnojęzykoznawczym – próba sformułowania teoretycznych uogólnień dotyczących kształtowania się systemów zapisu języków mówionych w ogóle.

Sytuację językową Maroka (podobnie jak wszystkich innych krajów arabskich) cechuje dyglosja, czyli współwystępowanie na jednym biegunie ustandaryzowanego języka literackiego, stosowanego głównie w piśmie i posiadającego normę ortograficzną, a na drugim – dialektu marokańskiego (w niniejszej monografii zdefiniowanego jako ponaddialektalna forma oparta na dialekcie Casablanki), używanego głównie w komunikacji ustnej. Współcześnie coraz częściej pojawia się potrzeba zapisu wypowiedzi sformułowanych w dialekcie; dotyczy to przede wszystkim komunikacji w mediach elektronicznych oraz tekstów literatury pięknej. Dialekt marokański, podobnie jak inne dialekty języka arabskiego, nie posiada ustalonej normy ortograficznej; system zapisu, oparty najczęściej na alfabecie arabskim (rzadziej łacińskim) jest dopiero w fazie kształtowania, zatem charakteryzuje go brak stabilności i znaczna wariantowość.

Naukowa nośność tej problematyki wynika stąd, że dotyczy ona aktualnych i znaczących procesów dokonujących się w całym świecie arabskim. Co więcej, prace poświęconych językoznawczej analizie grafii dialektów arabskich, w tym marokańskiego, jest niewiele i mają one charakter artykułów, zatem oceniana pozycja jest pierwszą w Polsce i na świecie monografią poświęconą tej tematyce, uzupełniającą poważną lukę w stanie badań. Jednocześnie wyróżnia się umiejętnie i konsekwentnie stosowanym aparatem teoretycznym i metodologicznym (głównie o charakterze strukturalistycznym) i, co niezmiernie istotne, opiera się na obszernym korpusie, który obejmuje 1900 stron tekstów literackich wydanych

w formie drukowanej w latach 1991-2012, a pozyskanych przez Habilitanta podczas kwerendy bibliotecznej w Casablance w 2014 r.

Zagadnieniem, na którym skupia się Habilitant, jest heterografia wariantywna, rozumiana jako możliwość zapisu danego wyrazu fonetycznego za pomocą różnych wyrazów graficznych. W zależności od elementu dystynktywnego (odróżniającego wyrazy graficzne) dzieli on heterografię wariantywną na jakościową, ilościową i linearną, i koncentruje się na heterografii jakościowej, tzn. takiej, w której elementem dystynktywnym jest użycie w parze wyrazów graficznych różnych grafów w tej samej pozycji. Jednym z zasadniczych celów wyznaczonych w pracy, oprócz opisu struktury grafii dialektu marokańskiego, jest identyfikacja elementów podlegających wariacji i elementów stałych. Habilitant porusza przy tym szereg istotnych zagadnień teoretycznych i metodologicznych: identyfikuje podstawowe jednostki opisu (42 grafy prymarne, które obejmują 28 liter alfabetu arabskiego oraz ich modyfikacje i znak hamzy), proponuje rozszerzony system transliteracji pisma arabskiego na alfabet łaciński, charakteryzuje dialekt marokański pod względem socjolingwistycznym, omawia system pisma arabskiego używany do zapisu standardowego arabskiego języka literackiego, na którym bazuje grafia marokańska, opatrując to własnym aparatem teoretycznym. Dzięki temu zaproponowane przez niego opis i analiza badanego problemu są spójne i adekwatne.

Nowatorstwo pracy Habilitanta polega na tym, że w swoim opisie odchodzi on od stosowanej dotychczas powszechnie w badaniach zapisu dialektów arabskich koncepcji reprezentacji (ustalenie relacji między głosem/dźwiękiem a reprezentującym ją znakiem graficznym) na rzecz koncepcji dystynktywności. Ujęcie to bazuje na identyfikacji relacji zachodzących pomiędzy poszczególnymi znakami graficznymi (grafami), traktując pismo jako system względnie niezależny od formy fonetycznej. Dzięki temu znacznie wykracza poza proste ustalenie odpowiedniości głoska-litera, pozwalając uzyskać wgląd w naturę systemu graficznego dialektu marokańskiego: ustalić relacje funkcjonalne pomiędzy poszczególnymi grafami (wariację i opozycję) i zaproponować kompletny inwentarz grafemów. Relacje wariacji między grafami są ukazane na podstawie bardzo obszernego materiału zaczerpniętego z korpusu (240 par wyrazów połączonych relacją heterografii wariantywnej jakościowej). Pozwala to określić, które grafy i w jakich sytuacjach ulegają (jednej z trzech typów) wariacji, jak również określić ogólne zasady determinujące te mechanizmy. Z wszystkich wymienionych względów oceniana monografia ma bardzo duże znaczenie nie tylko poznawcze (zarówno dla arabisty, jak i każdego językoznawcy zainteresowanego pismem i upiśmiennianiem dialektów i języków mówionych), ale także

praktyczne (może służyć w przyszłości jako podstawa do opracowania zasad ortografii dialektu marokańskiego) i dydaktyczne (dla uczących się go studentów).

Uważam, że przedstawiona do oceny rozprawa habilitacyjna spełnia ustawowy wymóg znacznego wkładu w rozwój dyscypliny językoznawstwa, a jej wysoki poziom merytoryczny i metodologiczny sprawia, że może ona stanowić podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

3. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

Działalność naukowa Habilitanta koncentrowała się początkowo (od studiów doktoranckich) na badaniach z zakresu językoznawstwa synchronicznego i dotyczyła morfologii, składni i semantyki współczesnego arabskiego języka literackiego. Nieopublikowana rozprawa doktorska pt. *A typology of biconstituent hypotactic syntagms in Modern Written Arabic* (2008), jak również kilka artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych (*Qualification and morphology in hypotactic syntagms in Modern Written Arabic* 2009; *Adjectives in hypotaxis: Proposed dimensions for a description of syntagms in Modern Written Arabic* 2009) dotyczyły składni nominalnej. Przedstawiały opis syntagm hipotaktycznych, takich jak specyficzne dla języka arabskiego frazy zawierające przydawki określane w językoznawstwie arabistycznym jako: przydawka przymiotna ograniczająca, formalny *status constructus*, przydawka dopełniaczowa (taka jej odmiana, w której centrum znaczeniowe stanowi składnik formalnie podrzędny), a także frazy z liczebnikiem głównym i przymiotnikiem. Przedstawiony w nich opis jest przeprowadzony precyzyjnie i posługuje się uporządkowaną i konsekwentnie stosowaną terminologią językoznawczą.

Składni arabskiego języka literackiego były poświęcone także kolejne publikacje, tym razem dotyczące właściwości syntaktycznych czasownika. Na szczególną uwagę zasługuje artykuł *On the so-called compound tenses in Modern Standard Arabic* (2012) wyjaśniający sposób funkcjonowania konstrukcji czasownikowych, w których pojawia się czasownik *kāna* być. Sposobom wyrażania kategorii aspektu w języku arabskim poświęcony został artykuł *Polish past imperfective and perfective verbs in translation into Modern Written Arabic* (2013). Zasygnalizowany w tytule problem został szczegółowo omówiony na podstawie przykładów zaczerpniętych z tekstów oryginalnie napisanych w języku polskim (posiadającym morfologicznie wyrażoną kategorię aspektu) tłumaczonych na język arabski, gdzie adekwatne oddanie tej kategorii wymaga użycia różnorodnych złożonych konstrukcji czasownikowych.

W badaniach nad arabskim językiem literackim Habilitant sięga także do ujęć diachronicznych. Dowodzi, że choć jest to przede wszystkim język pisany, jego współczesna postać wykazuje się względnie dużą zmiennością (w porównaniu z postacią klasyczną). Kolejne artykuły poświęcone są: zmianom w zakresie funkcjonowania jednego z zaimków wskazujących (*The dual distal demonstrative in MSA: Between norms and non-canonicity* 2011); zmianom morfologicznym i składniowym, jakim podlega arabski przymiotnik (*Przymiotnik jako okolicznik stanu i przysłówki odprzymiotnikowy we współczesnym arabskim języku literackim* 2012); wariantowości syntagm z liczebnikami głównymi i przydawkami przymiotnikowymi (*Agreement in MSA constructions with cardinal numbers over ten* 2016); funkcjonowaniu *elativu* (*Syntax of the elative in Classical and Modern Written Arabic* 2018). Wszystkie wymienione publikacje cechuje rzetelność materiałowa i dyscyplina metodologiczna.

Kolejną kategorię stanowią prace na temat graficznej reprezentacji arabskiego języka literackiego. Artykuły: *Polska transkrypcja uproszczona dla języka arabskiego – między teorią a praktyką* (2014) i *Systemy polskiej transkrypcji uproszczonej dla języka arabskiego w ostatnim półwieczu* (2015) przedstawiają ważny dla autorów tekstów dotyczących realiów arabskich problem zapisu wyrazów arabskich w transkrypcji dostosowanej do systemu ortograficznego języka polskiego. Kolejne publikacje: *Spelling Moroccan Arabic in Arabic script: The case of literary texts* 2016 i *Describing Written Moroccan Arabic : Some methodological issues* 2017 omawiają sposoby zapisu tekstów dialektu marokańskiego przy użyciu pisma arabskiego i stanowią wprowadzenie do problematyki podejmowanej w monografii przedstawionej do oceny.

Poza problematyką językoznawczą należy wymienić publikacje z zakresu literaturoznawstwa (na temat klasycznej oraz współczesnej literatury arabskiej), a także przekładoznawstwa omawiające po pierwsze problemy związane z tłumaczeniem literatury arabskiej na język polski, a po drugie zagadnienia związane z tłumaczeniem literatur europejskich na język arabski.

Ważnym osiągnięciem jest również współautorstwo (wraz z dr hab. Michaelem Abdallą) pierwszego w Polsce dwukierunkowego *Słownika arabsko-polskiego i polsko-arabskiego*, stanowiącego niezbędną pomoc w dydaktyce uniwersyteckiej.

Tematyka poruszana w publikacjach była także przedmiotem referatów wygłoszonych podczas 23 konferencji naukowych (w tym 6 przed uzyskaniem stopnia doktora). Habilitant jest dobrze znany w polskim środowisku arabistycznym, gdyż referował wyniki swoich badań we wszystkich ważnych ośrodkach arabistycznych w Polsce, w tym – od 2009 r. uczestniczył

we wszystkich edycjach Ogólnopolskiej Konferencji Arabistycznej. Wystąpił także na międzynarodowych konferencjach poza granicami Polski: w Maroku, Rumunii, Francji, i Estonii.

Kolejnym aspektem aktywności naukowej habilitanta są recenzje naukowe, w tym jednej książki naukowej (dla Wydawnictwa Naukowego UAM w Poznaniu) i artykułów dla takich czasopism, jak: „Comparative Lagilinguistics” (Poznań), „Rocznik Orientalistyczny” (Warszawa), „Studia Europaea Gnesnensia” (Poznań – Gniezno), „Litteraria Copernicana” (Toruń), „Journal of Linguistics and Education” (Moskwa).

Publikacje Habilitanta w każdej z dziedzin, którymi się zajmuje, są innowacyjne i doniosłe naukowo. Należy podkreślić, że w zdecydowanej większości są napisane w języku angielskim, dzięki czemu uczestniczą w międzynarodowym obiegu naukowym. Świadczą o jego szerokich zainteresowaniach intelektualnych i są odzwierciedleniem istotnej aktywności naukowej w okresie po uzyskanie stopnia doktora.

4. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzująca naukę

Poza czynnościami wynikającymi z obowiązków naukowo-dydaktycznych pracownika uniwersytetu, takich jak: prowadzenie zajęć, promotorstwo prac licencjackich, sprawowanie funkcji koordynatora programu LLP Erasmus w Instytucie Językoznawstwa (od 2008 r.), praca w Wydziałowym Zespole ds. Oceny Jakości Kształcenia Wydziale Neofilologii UAM w Poznaniu (od 2019 r.), Habilitant aktywnie uczestniczy w wykładach gościnnych, panelach dyskusyjnych, audycjach radiowych, spotkaniach autorskich (jako tłumacz literatury arabskiej), bierze udział w redagowaniu podręczników do języka arabskiego, publikuje artykuły dyskusyjne i popularyzatorskie. Jako popularyzator literatury arabskiej jest tłumaczem dzieł literackich z języka arabskiego na język polski (trzech utworów książkowych oraz wielu krótszych form prozatorskich) oraz autorem artykułów popularyzujących problematykę przekładu literackiego z języka arabskiego. Jest także autorem przekładów literackich i popularnonaukowych z języka angielskiego, hiszpańskiego i niemieckiego. Udziela konsultacji naukowych przy redakcji książek o tematyce arabistycznej. W 2015 r. był członkiem sieci badawczej zrzeszającej uczestników konferencji na temat gramatyki opisowej współczesnego arabskiego języka literackiego w Aix-en-Provence. Od 2016 r. jest aktywnie zaangażowany w prace czasopisma naukowego „Lingua Posnaniensis”, jako sekretarz redakcji, a od 2017 jako redaktor wykonawczy. Jest członkiem: Association Internationale

de Dialectologie Arabe, Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego, Stowarzyszenia Tłumaczy Literatury.

5. Konkluzja

Po zapoznaniu się z rozprawą habilitacyjną i innymi pracami naukowymi opublikowanymi po uzyskaniu stopnia naukowego doktora stwierdzam, że jest to dorobek stojący na wysokim poziomie merytorycznym i metodologicznym, wnoszący znaczny wkład w zakresie arabistyki, a także językoznawstwa w ogóle, świadczący o naukowej samodzielności i dojrzałości Habilitanta. Jego aktywność naukową dopełnia działalność dydaktyczna, organizacyjna i popularyzująca naukę.

Reasumując pragnę stwierdzić, że oceniam jednoznacznie pozytywnie rozprawę habilitacyjną oraz pozostały dorobek naukowy dr. Marcina Michalskiego po uzyskaniu stopnia doktora. Wnioskuje zatem o nadanie Habilitantowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie językoznawstwo.

Iwona Król